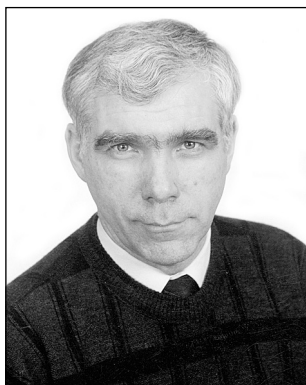

Інноваційна модель науково-методичної роботи ліцею як засіб підвищення професіоналізму вчителів

Борис ЧАГОВЕЦЬ,

заступник директора з навчально-методичної роботи, вчитель фізики

Модернізація системи шкільної освіти пов'язана з розумінням нової якості педагогічного професіоналізму. Тому підготовка вчителя до здійснення професійно-педагогічної діяльності вимагає від методичної служби нових підходів до розвитку його компетентності та професійної майстерності. Водночас постає потреба у створенні такої системи методичної роботи, яка б орієнтувала педагога на інноваційно-евристичну діяльність, неперервну освіту і самоосвіту, створення власного методичного продукту, розвиток креативних здібностей.

У працях видатних педагогів та сучасних дослідників приділяється належна увага питанню професійної підготовки вчителя, ефективності методів і прийомів його роботи (С.Гончаренко, Н.Гужій, А.Дистервег, Д.Кавторадзе, Я.Коменський, Д.Локк, А.Макаренко, Й.Песталоцці, М.Поташник, Ж.Руссо, В.Сухомлинський, Т.Яценко та ін.), проблемі інноваційної діяльності та творчого розвитку педагога (В.Загвязинський, М.Кларін, Л.Кондрашова, В.Сластьонін). Сучасною педагогічною наукою накопичено значну кількість педагогічних досліджень з питань інноваційної діяльності, проблем організації та змісту методичної роботи. Діяльність методичних служб розглянуто в працях І.Жерносека, В.Зверева, Л.Ільєнко, В.Кан-Каліка, С.Кульневича, Н.Нікандрова, М.Поташніка та ін. Така увага до означених питань засвідчує актуальність та практичну складність їх розв'язання.

Аналіз педагогічної діяльності вчителів ліцею, результати навчальних досягнень учнів дають змогу зробити висновок, що підвищення ефективності навчально-виховного процесу відбувається швидше, коли науково-методична робота має інноваційну спрямованість. Причому педагогічна діяльність потребує від учителя розв'язання іноді неочікуваних професійних завдань та подолання суперечностей, пошуку методів і прийомів навчання, розвитку інтелектуальних здібностей.

У науково-методичній роботі інновації безпосередньо пов'язані з евристиками. На думку С.Гончаренко, евристика – це організація процесу продуктивного творчого мислення (евристична діяльність). У цьому розумінні евристику трактують як сукупність притаманних людині механізмів, за допомогою яких постають процедури, спрямовані на розв'язання творчих завдань; основним об'єктом евристики є творча діяльність, найважливіші

проблеми – завдання, пов'язані з моделями прийняття рішень [1, с. 108].

Теоретичні основи та ідеї евристичного навчання розглядаються в дослідженнях Г.Альтшуллера, В.Андрєєва, В.Біблера, Ю.Кулюткіна, І.Лернера, М.Махмутова, В.Оконь, В.Пушкіна, О.Скафа, В.Соколова, А.Хуторського.

Водночас потребують подальшого розроблення положення про те, що евристична діяльність сприяє розвитку професійних здібностей учителя, вимагає відповідної підготовки в навчальному закладі засобами методичної роботи. Актуальними є питання ролі та характеру впливу науково-методичної роботи на реалізацію його евристичного потенціалу.

Якщо розглядати евристику як провідний напрям пошуку, то діяльність учителя має бути природно-евристичною. Вона дає змогу:

- набувати професійної компетентності надійно і швидко;
- забезпечувати формування цілісної особистості;
- сприяти якісному розвитку професійних компетентностей;
- прискорювати перехід від репродуктивної до творчої діяльності;
- зменшити педагогічні втрати;
- розвивати евристичне мислення.

Актуальність створення моделі системи методичної роботи зумовлена необхідністю розв'язання таких суперечностей:

- між потребою сучасної школи в самореалізації вчителів, здатних до інтелектуально-евристичної діяльності, і відсутністю цілеспрямованого педагогічного впливу на процес розвитку їхньої професійної підготовки;
- між необхідністю професійного зростання вчителя і рівнем методичної роботи навчального закладу.

Тому можна припустити, що модернізація освітнього процесу ліцею дасть позитивний результат за такої моделі науково-методичної роботи, основу якої становить неперервна освіта та евристична діяльність учителя.

Поділяємо узагальнення А.Садикової, яка стверджує, що система неперервної освіти забезпечує:

- сформованість у вчителя евристичних, пошуково-творчих стратегій діяльності, що зумовлює його мотивацію до неперервної самоосвіти і самовдосконалення;
- включення вчителів у навчальний дослідницький творчий пошук, дозволяє їм генерувати авторські продукти як науково-дослідницької, так і освітньої спрямованості [3, с. 54].

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити впровадження створеної моделі науково-методичної роботи ліцею, орієнтованої на інноваційно-евристичну

діяльність з метою підвищення рівня професіоналізму вчителя (див. рис. 1).

Розуміючи, що успіх і результативність зростання професіоналізму вчителів ліцею залежить від багатьох чинників та взаємозв'язків, для побудови системи науково-методичної роботи ми використали метод моделювання. Вибір цього методу пов'язаний із системним підходом у практиці організації методичної роботи в ліцеї з оперттям на принципи педагогічної евристики, що дає можливість окреслити створену систему методичної роботи. Метою моделі є евристична організація методичної роботи як основа зростання професіоналізму вчителя ліцею.

Зміст методичної підготовки вчителів ліцею спрямований на вирішення завдань:

- залучення вчителів до науково-дослідницької роботи та керівництво дослідницькою діяльністю учнів;

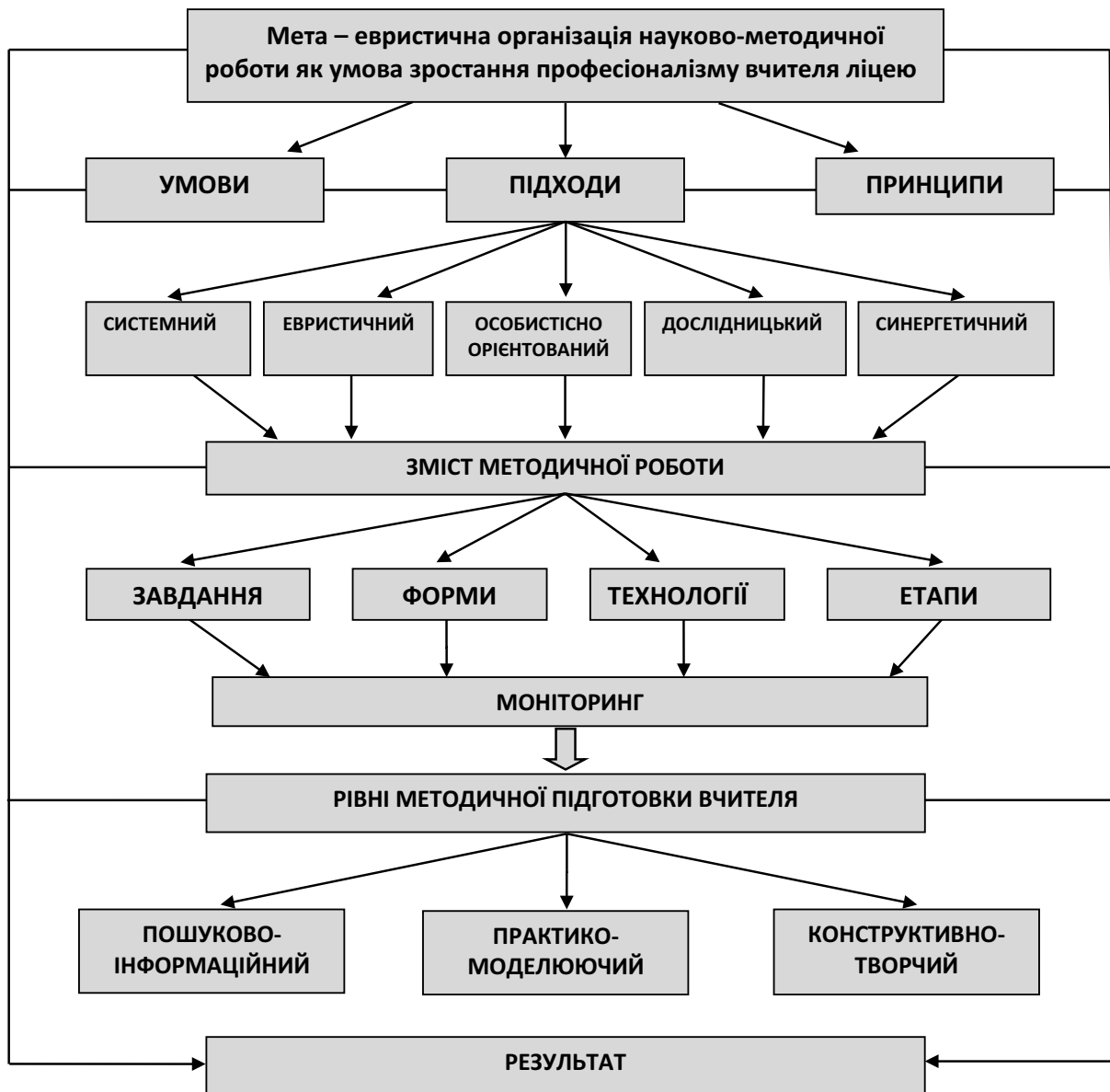

Рис.1. Модель науково-методичної роботи ліцею

- підвищення якості професійного рівня і педагогічної майстерності;
- кваліфікаційне зростання та освоєння перспективного педагогічного досвіду;
- ініціація педагогічної творчості, освоєння сучасних освітніх технологій;
- підвищення ефективності педагогічного процесу і забезпечення якості освіти;
- формування інноваційної особистості вчителя;
- прискорення процесу переходу від репродуктивної до творчої діяльності;
- зменшення педагогічних втрат;
- мотивація педагогів у самоосвіті та самовдосконаленні.

Для успішного впровадження моделі науково-методичної роботи та забезпечення зростання професіоналізму вчителя було створено сприятливі педагогічні умови, що охоплювали:

- формування креативного освітнього середовища і позитивного емоційного поля;
- готовність методичної служби та адміністрації ліцею підтримати вчителів у професійному розвитку;
- самоосвітню діяльність учителів у процесі неперервної освіти та внутрішньошкільного підвищення кваліфікації;
- поєднання евристичного і технологічного підходів до розроблення власної педагогічної системи;
- забезпечення творчого характеру методичного процесу, його спрямованості на колективну евристичну діяльність;
- інтеграцію методичної роботи з науково-дослідницькою роботою.

Особливість побудови системи науково-методичної роботи в ліцеї характеризується не тільки його статусом, профільністю навчання, а й індивідуальністю визначення напряму зростання кваліфікації, методичного та інноваційного розвитку педагога, який ґрунтується на системі евристичних принципів організації науково-методичної роботи, орієнтованих на розвиток творчого потенціалу вчителя.

Науково-методична робота в ліцеї побудована за такими принципами:

- створення позитивного емоційного поля на основі педагогічної взаємодії;
- системності розвитку евристичного потенціалу педагога;
- неперервності педагогічної освіти;
- інтеграції евристичного та системного підходів до побудови методичної роботи;
- поєднання дослідницької роботи науковців і навчально-пошукової діяльності ліцеїстів.

Модернізація методичної роботи ліцею реалізується шляхом комплексу інноваційних підходів, які відображають її практико-орієнтований характер: системний, евристичний, особистісно орієнтований, дослідницький, синергетичний. Їхня сутність полягає в поєднанні активності, самостійності та творчості вчителя щодо методичного вирішення практичних проблем. Це дає змогу структурувати

зміст методичної роботи за принципами педагогічної евристики, вирішенням професійних проблем та застосуванням учителями евристичних методів та прийомів.

З огляду на те, що система є сукупністю елементів, пов'язаних структурно та функціонально, інноваційному розвитку вчителя сприяє така структура методичної роботи, яка охоплює мету, принципи, умови, функції, методи, форми, рефлексію та дає можливість досліджувати процеси професійного зростання вчителя, визначити закономірності її ефективної організації.

Враховуючи нові вимоги до змісту та характеру науково-методичної роботи ліцею з активізації зусиль вчителів щодо інноваційно-евристичної діяльності, значущу роль у модернізації її методичних основ відводимо евристичному підходу.

Методична робота в ліцеї охоплює зусилля адміністрації щодо виховання вчителя та становлення його професійної майстерності. В ліцеї створюються позитивне емоційне поле, психологічне середовище та умови для ініціації вчителями нових підходів до навчання і виховання учнів, генерації методичних ідей, стимулювання педагогічної інтуїції, розвитку інтегрованої педагогічної взаємодії. Тому важливого значення для методичної роботи в ліцеї набуває евристична діяльність учителів як пошуково-творча й інтелектуальна, що вимагає впровадження інновацій та орієнтована на створення освітнього продукту. На думку В.М. Соколова і Л.М. Фрідмана, одна з основних цілей загальної та професійної освіти – розвиток продуктивних якостей інтелекту, які в сукупності із знаннями професійних алгоритмів визначають творчий потенціал фахівця та можливості його подальшого саморозвитку [4, с. 130].

Організація методичної роботи розпочинається не лише з урахування завдань і вимог до вчителя, а й на основі ідей та пропозицій науково-методичної ради ліцею. З ними вчителі ознайомлюються на засіданнях предметних кафедр ліцею, доповнюючи їх власними думками з урахуванням специфіки свого предмету, адаптуючи до власних методик і технологій.

Інноваційним проектом науково-методичної роботи, який впливає на зростання професіоналізму вчителя, є організація роботи «Школи евристичної діяльності». План підготовки вчителя в ній складається з етапів: мотиваційно-аналітичного, проектно-моделювального, практико-коригувального, підсумково-рефлексивного. На кожному з етапів навчання вчитель відчуває методичну підтримку, що здійснюється шляхом індивідуальних та групових форм методичної роботи.

Перспективним напрямом професійного зростання вчителя є діяльність в режимі **педагогічної майстерні**, що передбачає поєднання загальнонавчальних форм методичної роботи з новими. У нашій моделі науково-методичної роботи педагогічні майстерні вчителів набувають особливого змісту.

По-перше, вони є не груповою формою методичної роботи, а індивідуальною: вчитель працює над створенням власної педагогічної системи або методики навчання учнів, формуючи свій педагогічний стиль і «почерк». *По-друге*, їх створюють учителі, які прагнуть підвищення ефективності педагогічної діяльності, якості освіти та творчого саморозвитку, належать до першої і другої кваліфікаційної категорії. *По-третє*, характер педагогічної майстерні передбачає перебування вчителя в постійному творчому пошуку, пов'язаний із евристичною діяльністю, мобілізацією творчого потенціалу на створення власної педагогічної системи. Особливістю ліцеїної педагогічної майстерні є те, що вчитель розвиває себе як особистість сам, а не переймає досвід педагогічної діяльності. В педагогічній майстерні працюють учителі математики – Н.Г. Буднік, Л.М. Плєтньова, В.В. Заболоцька; інформатики – Л.В. Мурза, фізики – В.М. Задорожній; хімії – О.М. Литвинова, О.М. Білецька; біології – О.І. Букун, О.І. Савіна.

Методична школа в системі науково-методичної роботи ліцею перебуває на вищому рівні в ієрархії методичної кваліфікації вчителя. Якщо завданням педагогічної майстерні є вдосконалення роботи учителя з учнями, то завдання методичної школи – підвищення ефективності роботи з учителями, їхнє методичне навчання, передача досвіду творчої діяльності, розвиток ініціативності, організація та управління евристичною діяльністю. Керівники методичних шкіл – це вчителі-методисти, які розробили власну педагогічну технологію або авторські методики, є високорозвиненими особистостями, досягають стабільного позитивного результату в педагогічній діяльності, прогресуючої динаміки професійного розвитку.

Особливістю методичної школи є «вирощування» вчителя, тому контингент переважно складається з молодих учителів. Методична школа – це групова форма методичної роботи. Оскільки предметні кафедри складаються з невеликою кількістю вчителів, то методичні школи, зазвичай, нечисельні. У ліцеї працюють такі методичні школи, як: навчання математики через дослідження (Л.В. Башук), креативного навчання математики (Н.М. Коваль), евристичного навчання фізики (Б.М. Чаговець).

Актуальним у методичній роботі для неперервної освіти вчителя є застосування синергетичного підходу, що дає можливість перейти від організованої педагогічної діяльності до самоорганізованої. Продуктивна діяльність учителя завжди пов'язана з евристичною, яка з оперттям на синергетичну основу відбувається так: під час самостійної педагогічної діяльності вчитель набуває методичного досвіду, визначаючи шляхи вирішення проблем. Створені евристики взаємодіють з відомими методами та прийомами, що спричиняє генерацію нових евристичних прийомів. Результативність такої діяльності визначається не лише створеними евристичними, а й новими ідеями, шляхами пошуку та освітнім продуктом.

Зважаючи на те, що освіта в ліцеї орієнтована на інтелектуальний розвиток учнів та формування вмінь дослідницької діяльності, важливе значення в науково-методичній роботі має дослідницький підхід. На його основі визначається специфіка, стратегія та перспективи розвитку ліцею.

З 2011 року в ліцеї проводиться педагогічний експеримент всеукраїнського рівня за темою: «Інноваційна діяльність учителів ліцею як умова забезпечення якісної профільної освіти учнів» (науковий керівник – Світлана Кириленко, кандидат педагогічних наук, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України). За результатами методичної роботи в ліцеї щорічно проходить міська науково-практична конференція «Здійснення експериментальних досліджень – складова інноваційної діяльності сучасного вчителя».

У рамках експерименту в ліцеї працюють дослідницькі лабораторії: інноваційної діяльності, моніторингу якості природничо-математичної освіти, виховної роботи, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, моніторингу якості освіти учнів з предметів суспільно-гуманітарного циклу. Результати дослідницької діяльності вчителів ліцею представляються на міжнародних виставках «Сучасні заклади освіти», «Інноватика в сучасній освіті». Педагоги виступають із доповідями на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Науковим консультантом методичної служби ліцею є доктор педагогічних наук, професор Л.В. Кондрашова. За останні п'ять років учителі ліцею опублікували більш як 60 статей. Крім того, методична служба ліцею щорічно видає збірки: «Інноваційний урок», «Інноваційна творчість та креативність сучасного вчителя», «Інноваційна діяльність сучасного вчителя в умовах креативного освітнього простору: проблеми, перспективи, досягнення», «Створення профільного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу як умова підвищення якості освіти», в яких публікуються як науковці, так і вчителі ліцею.

Науково-експериментальною роботою охоплено також і учнів. У ліцеї діє учнівське товариство «Наукова юнь», в якому створено систему підготовки ліцеїстів до виконання творчих та написання науково-дослідницьких робіт під керівництвом науковців Криворізького національного університету В.М. Харитонова та С.В. Шведа. Вони керують гуртком «Школа юного науковця» структурного підрозділу Комунального позашкільного навчального закладу «Мала академія наук учнівської молоді» Дніпропетровської обласної ради». Високих результатів у науково-дослідницькій роботі ліцеїсти досягли під керівництвом учителя історії О.П. Батрак. Його вихованці беруть участь у ІІІ Всеукраїнському етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України. Показником професійного

зростання вчителів є результативність участі ліцеїстів у різних інтелектуальних змаганнях. У 2014 р. на II районному етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових дисциплін 52 ліцеїсти стали переможцями (18% від загальної кількості учнів ліцею). На II обласному етапі Всеукраїнського конкурсу-захисті науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України перемогу здобули 12 ліцеїстів, п'ять із них стали учасниками III Всеукраїнського етапу та два – переможцями.

Відзначимо: участь ліцею у Національному проєкті «Відкритий світ», який є новою інформаційно-комунікаційною освітньою мережею, дає можливість працювати учневі та вчителю в єдиному освітньому просторі, не лише забезпечує якість освіти учнів, а й підвищує ефективність навчально-виховного процесу, професійний рівень підготовки та самоосвіти вчителя.

Результати підвищення професіоналізму вчителя визначаються під час атестації за моніторингом педагогічної діяльності, який дає змогу простежити рівень професіоналізму вчителя за такими показниками: пошуково-інформаційний, практико-моделюючий, конструктивно-творчий.

Отже, позитивна динаміка зростання професіоналізму вчителя в системі науково-методичної роботи буде спостерігатися, якщо:

- реалізовуватиметься внутрішньошкільна форма підвищення кваліфікації вчителя, спрямована на модернізацію змісту освіти;

- застосовуватимуться евристичні принципи креативного середовища та позитивного емоційного поля;

- забезпечуватиметься самоосвітня діяльність учителів під час неперервної освіти;

- інтегруватимуться евристичний та технологічний підхід щодо створення власної педагогічної системи;

- відбуватиметься інтеграція методичної роботи з науково-дослідницькою роботою.

Створена та реалізована модель науково-методичної роботи ліцею дає можливість учителю бути не тільки когнітивного досвіду, а й визначити

шлях до інновацій, реалізувати професійний потенціал, розвивати творчі здібності та окреслити індивідуальну траєкторію професійного зростання. Система науково-методичної роботи в ліцеї спрямована на евристичну діяльність, результатом якої є самоорганізація неперервної освіти вчителя.

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Кондрашова Л.В. Педагогика высшей школы: проблемы, поиски, решения / Л.В. Кондрашова. – Кривой Рог, 2014. – 399 с.
3. Садыкова А.Р. Эвристическое обучение преподавателя высшей школы как компонент непрерывного педагогического образования: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / А.Р. Садыкова. – М., 2011. – 350 с.
4. Соколов В.Н. Методологические и теоретические основы педагогической эвристики: дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / В.Н. Соколов. – Самара, 1999. – 493 с.
5. Чаговец Б.М. Евристичні методи підвищення рівня професіоналізму сучасного педагога. / Б.М. Чаговец // Вища освіта України. – 2012. – №3 (додаток) / Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – Т. 1. – С. 540–547.
6. Чаговец Б.Н. Инновационная деятельность как фактор подготовки учителя к эвристическому обучению учащихся: материалы Междунар. научн.-практ. конф. «Совершенствование преподавания в современном вузе: теория, практика, анализ и оценка» / Б.Н. Чаговец – М.: Белорус. гос. ун-т, 2012. – С. 173–178.

Анотації

Борис ЧАГОВЕЦЬ

Інноваційна модель науково-методичної роботи ліцею як засіб підвищення професіоналізму вчителів

У статті розглядається реалізація моделі науково-методичної роботи в ліцеї на основі системного, евристичного, дослідницького та синергетичного підходів. Розкривається інноваційна спрямованість евристичної діяльності в умовах неперервної освіти вчителя.

Ключові слова: модель науково-методичної роботи, евристична діяльність, професіоналізм учителя.

Борис ЧАГОВЕЦЬ

Инновационная модель научно-методической работы лицея как способ повышения профессионализма учителей

В статье рассматривается реализация модели научно-методической работы в лицее на основе системного, эвристического, исследовательского и синергетического подходов. Раскрывается инновационная направленность эвристической деятельности в непрерывном образовании учителя.

Ключевые слова: модель научно-методической работы, эвристическая деятельность, профессионализм учителя.

Borys CHAGOVETS

Innovative model of scientific and methodical work of the lyceum as a method of effectively increase the professionalism of the teachers

The article deals with the creation and application of the model of scientific and methodical work at the Lyceum on

the basis of the system, heuristic, and synergistic research approaches. Innovative orientation of heuristic activity in continuous education teachers is revealed.

Keywords: *model of scientific and methodical work, heuristic activity, teacher's professionalism.*

Відгуки учасників проекту

Мій ліцей – моя родина

В житті кожної людини є речі, що мають особливе, ціннісне значення. Рідна земля, родина, що завжди на тебе чекає, щирі друзі, які зрозуміють, підтримають, допоможуть. Мені пощастило знайти свою другу сім'ю в Криворізькому природничо-науковому ліцеї.

Торувати шлях до знань не буває легко, але завдяки зусиллям адміністрації, наших учителів, за допомоги батьківської громади в ліцеї створено особливе середовище, в якому нам комфортно навчатися, всебічно розвиватися, брати участь у наукових, інтелектуальних, творчих та спортивних заходах. Це й написання науково-дослідних робіт з фізики, екології, історії, мовознавства з подальшим представленням їх на конкурсах Дніпропетровського відділення Малої Академії наук України, і підготовка комп'ютерних презентацій, відеофільмів, фоторобіт для участі в районних та міських конкурсах «Моя Україна – 2015», «Рідне Криворіжжя», «Аніграфьонки», «Саксаганський район очима дітей». Чимало моїх однокласників відвідують спортивні секції з волейболу та баскетболу. Завдяки активним тренуванням під керівництвом досвідчених учителів фізичної культури Віктора Васильовича Козлова та Юрія Олександровича Скоробогатова, ліцейські дівочі та юнацькі команди посідають призові місця у районних і міських змаганнях із баскетболу, волейболу, футболу, шахів, а також беруть активну участь у районній та міській легкоатлетичній естафеті.

З 2011 року в нашому ліцеї діє учнівський інтелектуальний клуб «Ерудит», який очолює вчитель фізики та астрономії Таїсія Іванівна Харитонова. На сьогодні в кожному класі створено свою ерудит-команду, протягом року проходять ліцейські синхронні турніри гри «Що? Де? Коли?». Кращі представники увійшли до збірних команд ліцею середньої та старшої ланки. Я і моя однокласниця Олександра Ребко граємо у команді «Широкий спектр», що неодноразово перемагала в районних та брала участь у міських та обласних турнірах «Що? Де? Коли?» шкільної ліги.

Мої однокласники з радістю беруть участь у культурному житті ліцею. Всі колективні творчі справи обговорюємо на класних зборах, шукаємо нестандартні, цікаві ідеї, обов'язково враховуючи думку кожного. У жовтні підготували та провели загальноліцейську справу «Вчителю вклонімося доземна...», де виступили одночасно і сценаристами, і режисерами, і акторами, і ведучими. А у фіналі, ледь стримуючи сльози від хвилювання та почуттів, хором заспівали пісню, присвячену найкращим у світі вчителям Криворізького природничо-наукового ліцею. Адже вони, як справжні чарівники, математичні теореми, хімічні та фізичні формули перетворюють на ліричні оповідання про закони Всесвіту, розкривають таємниці природи в сонячних промінчиках, що відбиваються від віконця, у краплях роси на пелюшках квітів, у яскравих кольорах веселки після дощу. На уроках гуманітарного циклу

ми мандруємо епохами, країнами та незвичайними географічними об'єктами, занурюємося в образний світ літератури, мистецтва, виступаємо у ролях економістів та правознавців, істориків і соціологів. Наші вчителі натхненно і захоплено розкривають зміст своїх предметів. На уроках ми, учні, не пасивні слухачі. Вчителі залучають до обговорення, дискусії, інсценування, гри, створення та захисту колективного проекту, презентації. Звичайно, є уроки, під час яких закріплюємо навички розв'язання задач, пишемо контрольні роботи або тести – і тут уже не до гри... Але той позитивний настрій, який створюється зусиллям вчителів нашого ліцею, додає віри у власні сили та можливості, налаштовує на успіх.

Я з нетерпінням чекаю на новий день у нашому навчальному закладі, бо відчуваю себе частиною великої і дружньої родини, ім'я якій – Криворізький природничо-науковий ліцей.

*Марія СЛИНЬКО,
учениця 11-А класу*